

BAKSTENEN EN PORSELEIN: **DE OMGEVING ALS DERDE PEDAGOOG**

Het team van Jenaplan basisschool Antonius Abt in Den Bosch heeft een heel eigen visie op de inrichting van de omgeving en de keuze van spelmaterialen. We zijn van harte welkom om te kijken en vragen te stellen.

tekst en beeld:
Carla Desain

“Wat een bonte verzameling, hè?”, vraagt Carolyn lachend. Zij werkt al vanaf haar 18e in kleutergroepen en heeft bijna veertig jaar ervaring. “Die is niet toevallig ontstaan, over alles wat je ziet, is nagedacht. De inrichting van de leer- en speelomgeving binnen deze school is gebaseerd op onze visie op de ontwikkeling van kinderen. Een huishoek met drie plastic bordjes en een theepot zonder deksel is niet uitnodigend genoeg. Natuurlijk kunnen kinderen vanuit hun fantasie net-alsof spelen, maar als er te weinig interessant materiaal is, worden kinderen niet geprikkeld om tot spel te komen. Daarom hebben wij de huishoeken bewust rijkelijk ingericht met echte materialen, die betekenis hebben voor de kinderen en waar ze zuinig op zijn. Echt porseleinen servies laten ze heus niet op de grond slingeren, daar zijn ze heel voorzichtig mee, terwijl ze met plastic speelgoedspullen veel wilder omgaan. Iedere onderbouwcollega heeft de huishoek in eigen stijl ingericht; zoals dat ook bij bureaus in een straat het geval is. Dit alles is gebaseerd op onze gezamenlijke visie dat de omgeving kinderen moet prikkelen om het echte leven na te spelen. Daarom veranderen de huishoeken, net als hun eigen huizen, met de thema’s – natuurlijk altijd in samenspraak met de kinderen. Nu staan er kerstbomen, in de sinterklaastijd liggen er cadeautjes en bij het thema ‘tijd’ hangen we samen extra klokken op.”

VISIE STAAT VOOROP

Dan neemt Ingrid het gesprek over: “Die inrichting staat niet op zich. Ik kom weleens op een school waar ze – onder de indruk van de aanpak hier – hetzelfde behangetje hebben uitgezocht voor hun huishoek. Maar met het kopiëren van de vorm ben je er niet; het gaat allereerst om de achterliggende visie. Onze visie op ‘kindgericht werken’ is onder andere ontstaan vanuit de filosofie van Reggio Emilia in Italië; aangevuld met onze eigen blik op de ontwikkeling van kinderen. Heel belangrijk daarbij is het uitgaan van ‘de drie pedagogen’: kinderen, volwassenen en omgeving. Kinderen ontwikkelen zich vanuit zichzelf en door contact met andere kinderen; door de volwassenen die om hen heen zijn; en door de ruimte, de materialen en de inrichting.

We gaan uit van de autonomie van kinderen – dat is wat anders dan laissez-faire. We zorgen voor een stimulerende omgeving met echte uitdagende materialen. De kinderen kiezen zelf hun spel en de leerkracht observeert: ‘Waar komt dit kind zelf mee?’. Kennis van de spelontwikkeling is daarbij essentieel. Vanuit die kennis kan de leerkracht zien waar dit kind zit in de ontwikkelingslijn; en vervolgens bedenken welke niveauperhogende of spelverdiepende uitlokkende interventie zij nu kan plegen. Als zo’n interventie al nodig is... Want als je in de rijk ingerichte hoeken gaat kijken, hoef je kinderen vaak niet eens te storen, daar gebeurt die ontwikkeling al, vanuit zichzelf, met elkaar en het materiaal.”

Bij de rondleiding, verzorgd door onderbouwleerkracht Carolyn Nagtzaam, sluiten ook Anite van Oijen en Ingrid Nagtzaam aan. Zij trairden – vanuit professionaliseringsbureau HetKan! – het team van Antonius Abt in kindgericht werken en het belang van de inrichting. En ze waren betrokken bij de visieontwikkeling. Ze voelen zich hier merkbaar ‘kind aan huis’.

TOT SPEL KOMEN

Een bouwhoek met echte bakstenen, dakpannen, afvoerbuisen, waterpas en meetlint. Een klusfiets op z’n kop. Grote bakken vol takken, boomschijven (met schors en al), schelpen, knopen, wasknijpers en sleutels. Een uitbundig ingerichte huishoek met behang, kroonluchters en schemerlampjes, echt servies, chic tafelkleed en wijnglazen. Lichtbakken, spiegels, overheadprojectors en gekleurde stukjes plexiglas. Een grote kerstboom en echte ballen om erin te hangen. Een vaste kring van krukjes, bankjes en poefs. Sloffen aan alle kleutervoeten. Overal kinderen verdiept in hun spel, werk of onderzoek. Alleen voor Bibi, Carolyns hond, onderbreken ze soms hun bezigheid – even aaien...

ECHT MATERIAAL

“Zie je dat jongetje op de grond bezig met stenen en buizen?”, wijst Carolyn. “Hij is al een uur geconcentreerd aan het werk in deze bouwhoek. Heel precies aan het meten met de waterpas erbij, aanpassingen makend tot zijn constructie exact zo is als hij in gedachten had. Zie je hoe gefocust hij is? Dat is wat echt materiaal doet met kinderen, veel meer dan voorbedacht materiaal zoals kant-en-klaar speelgoed dat doet. We laten hem in zijn eigen spel; en we dagen hem wellicht uit om er andere materialen bij te gebruiken of om met een ander kind samen te spelen. Of om verder te gaan met meten, wegen en rekenen. Of om in woorden te vatten wat hij aan het doen is: langwerpig – vierkant, zwaar – licht, hoger – lager, scheef – recht ofwel waterpas...”

OOK IN DE MIDDEN- EN BOVENBOUW

“Ook in de hogere groepen wordt deze visie over de drie pedagogen gehanteerd,” haakt Anite aan. “De kinderen zelf en onderling, de volwassenen en de omgeving. De

lokalen zijn gezellig en huiselijk gemaakt, met houten meubels, kussens en kleden op de vloer om een woonkamer-gevoel te creëren. Zodat de kinderen thuis kunnen zijn op school. De kring is heel belangrijk; daarin wordt van alles samen besproken: actualiteiten die ze op het nieuws zagen, dingen die thuis gebeurd zijn, presentaties, ruzies die uitgepraat moeten worden. De fijne en de minder fijne dingen, eigenlijk alles. Als het heel druk is in de groep, roept de leerkracht niet door de klas dat het wat stiller moet zijn. Maar hij of zij zegt: ‘Kom eens even bij elkaar in de kring. Wat is er aan de hand? Waarom is er zoveel geluid?’. En dan zoeken ze samen een oplossing, in de kring, zodat alle kinderen erbij betrokken zijn. Daarom is er in alle lokalen, van kleuters tot groep 8, een vaste kring ingericht. Want als er telkens voor zo’n kringgesprek met stoelen geschoven moet worden, lokt dat uit dat een leerkracht denkt: ‘Laat die kring maar, dat geeft teveel herrie en gedoe; ik bespreek het wel even zo.’ Maar dan krijg je een ‘zend-situatie’ vanuit die leerkracht in plaats van een echt gesprek. Bovendien kunnen kinderen zich

Anite van Oijen (l) en Ingrid Nagtzaam

dan eventueel verschuilen in hun hoekje achterin en zich zo aan het gesprek onttrekken. Dat is niet de bedoeling. Dus omdat de kring zo'n belangrijke plaats inneemt in de schoolvisie, staat die altijd klaar. Dat is een keuze met gevolg voor de rest van de inrichting: zo'n vaste kring neemt flink wat ruimte in beslag."

DRUK VANUIT DE OVERHEID WEERSTAAN

Ingrid: "Met alle druk die vanuit de overheid gelegd wordt op taal en rekenen en op het meten van resultaten, is zo'n vaste kring ook een statement: 'Dit vinden wij als school belangrijk.' Het is best een worsteling om ruimte te blijven maken voor het evenwicht tussen gesprek, spel, werk en viering; dat evenwicht is een essentiële pijler van het jenaplancconcept. Ik zie dat veel jenaplanscholen onder de druk van al die extra eisen steeds meer opschuiven in de richting van klassikaal onderwijs. Wij proberen scholen dicht bij hun visie te laten blijven. In trainingen die Anite en ik geven vanuit HetKan! bieden we leerkrachten veel kennis over de ontwikkelingslijnen. Hierdoor kunnen ze goed

inspelen op de kinderen en durven ze anders om te gaan met de lesmethodes. We stimuleren leerkrachten om op elk geschikt moment een taal- of rekenbril op te zetten: bijvoorbeeld als een kind aan het knutselen is en bij je komt omdat er precies in het midden een gaatje moet komen. Nog een voorbeeld: er is geen instructietafel. Instructie gebeurt in de kring, terwijl de boeken op de werktafeltjes blijven. Leerkrachten houden die instructie kort en inhoudelijk: 'Wat is de bedoeling van deze les?' Ze gebruiken kleine wisbordjes om te checken wie de kern te pakken heeft en wie nog wat uitleg nodig heeft. Dan gaan de kinderen op hun eigen plek de opdrachten in hun werkboekje doornemen. Zo sla je meerdere vliegen in één klap: de kinderen oefenen tijdens het werk meteen begrijpend lezen en iedereen kan in zijn eigen tempo aan de slag."

PEUTERS

"Ook de pedagogisch medewerkers in de peutergroepen voelen zich vaak onder druk staan om alle 'verplichte' voorschool-activiteiten af te werken", gaat Ingrid verder.

“Terwijl dat professionals zijn die de ontwikkelingslijnen van kinderen goed kennen. Dus kunnen ze ook bij de kinderen op de grond gaan zitten, goed kijken wat er gebeurt en af en toe een spelverdiepende interventie doen. De pedagogisch medewerkers hier betrapten zichzelf er geregeld op snel-snel alle jasjes dicht te doen, schoenen aan, mutsen op, zodat de peuters naar buiten konden voor motoriek-stimulerende activiteiten. In plaats daarvan moedigen ze nu de kinderen aan om zichzelf aan te kleden en elkaar te helpen. Zo werk je zonder stress tegelijkertijd aan motoriek, zelfstandigheid, zelfvertrouwen, samenwerking en onderlinge band. En het duurt zo niet eens langer voor iedereen buiten is... Overigens is hier ook buiten veel te beleven: de kinderen kunnen spelen met uitdagende materialen zoals buizen, pallets, planken, boomstammen, kleden, dakpannen en kisten.”

OPEN WERKBLADEN

Opvallend genoeg is geen enkel kind aan het werk met een standaard werkblad. “Dat klopt, wij gebruiken geen werkbladen met gesloten opdrachten”, vertelt Carolyn. “Wel open werkbladen met verschillende indelingen in vakken. Kinderen verwerken er graag, met tekeningen en teksten, hun eigen ontdekkingen en (onderzoeks)ervaringen op. Een mooi voorbeeld van al wat langer geleden: een kleuter was met schelpen aan het ontdekken. Hij had de grootste schelp uit de bak gezocht en gewogen dat die 385 gram woog. Hij pakte een werkblad met 2 vakken, tekende die grote schelp na en stempelde er 3-8-5 bij. Daarna gooide hij net zolang kleine schelpjes in de weegschaal tot die weer 385 gram aangaf. Vervolgens is hij een week bezig geweest om dat aantal schelpjes op het werkblad te tekenen. Een onderzoeks-weeg-tel-teken-stempel-opdracht die voortkwam uit zijn eigen nieuwsgierigheid.”

PROCESGERICHT

Ook opvallend: nergens in de school hangen prikborden met 25 bijna identieke kerst- of paddenstoelenknutsels. “Het onderwijsconcept van deze school is niet product-

gericht, maar procesgericht”, legt Ingrid uit. “Tijdens het thema herfst maken ze bijvoorbeeld een wandeling met de kinderen en zoeken paddenstoelen. Die bekijken ze goed, komen voorzichtig dichterbij, praten over wat ze zien en maken foto’s. Dan zoeken ze in boeken en op internet naar foto’s en kunstwerken. De kinderen kiezen welke ze willen printen en ophangen in de klas. En dan gaan ze knutselen of tekenen. Door alle ervaringen en afbeeldingen krijgen de kinderen de kans hun eigen beeld op te bouwen. De opdracht is niet: ‘Dit is een voorbeeld, maak het maar na’, of het andere uiterste: ‘Maak maar je eigen paddenstoel’. Maar het wordt procesgericht aangepakt: eerst van alles samen doen, ervaren, kijken, en dan pas je eigen product maken.”

BIBI

Ook Bibi draagt bij aan de huiselijke sfeer binnen Antonius Abt. Carolyn: “Bibi is mijn hond, ze mag gezellig met me mee naar school. Ze is een Goldendoodle, een hypoallergeen ras. Ze is heel rustig, blaft niet en houdt er enorm van om geaaid en geknuffeld te worden. De kinderen zijn dol op haar, ze hoort er helemaal bij. Als iemand niet helemaal happy is, biedt even kroelen met Bibi vaak troost. Ze leren zo ook voor een dier te zorgen: om de beurt laten kinderen van de bovenbouw haar uit tijdens de lunchpauze. Er mag altijd iemand van de middenbouw en iemand van de onderbouw meewandelen. Door haar rustige aard heeft Bibi al heel wat kinderen – en ouders – van hun hondenangst afgeholpen. Dan zie je dat ze eerst voorzichtig haar staart aanraken en na veel kleine stapjes uiteindelijk ook haar kop durven aaien. En bij de weeksluiting vlak voor kerst schittert Bibi natuurlijk in de rol van schaap...”

MEER WETEN?
antoniusabt.nl
hetkanvoorhetkind.nl